

BELGISCHE SENAAT

VERGADERING VAN 15 JANUARI 1929

Wetsontwerp op het behoud van Monumenten en Landschappen.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

De bescherming der monumenten, der artistieke rijkdommen en der landschappen heeft, vooral sinds een halve eeuw, de aandacht van den wetgever in het meerendeel der Europeesche landen gaande gemaakt.

Italië heeft, het eerst, maatregelen genomen om de bewaring van zijn kunstschatten te verzekeren; van den aanvang der XIXe eeuw af, hebben de edicten van 1 October 1802 en van 7 April 1820 een zeer volledige organisatie in het leven geroepen met de inventarisatie van en het toezicht over de kunstvoorwerpen belast. Heden ten dage heeft een wet van 20 Juni 1909 alle wetsbepalingen, die in den loop der XIXe eeuw werden uitgevaardigd, samengeordend en ze tevens verscherpt.

In Frankrijk werd een wet van 30 Maart 1887, die tamelijk bedeesd de bescherming der monumenten had geregeld, vervangen door de wet van 31 December 1913, terwijl een wet van 21 April 1906 in de bescherming der landschappen heeft voorzien.

In Engeland verzekert de wet van 18 Augustus 1882, aangevuld door de wetten van 24 Maart 1910 en 15 Augustus 1913, slechts op zeer onvolledige wijze de bescherming der monumenten.

In Duitschland vinden wij een verordening van het Groot-Hertogdom Hes-

sen van 16 Juli 1902, een Wurtembergse wet van 14 Maart 1914, een Pruisische wet van 20 Maart 1914.

In Zwitserland heeft het kanton Waadtland een wet uitgevaardigd van 10 September 1898; het kanton Bern, een wet van 16 Maart 1902, het kanton Neuchâtel, een wet van 4 November 1902.

Vermelden wij nog de Zweedsche wetten van 29 November 1867 en van 25 Juni 1909, een Finsche wet van 2 April 1883, een Noorweegsche wet van 13 Juli 1905.

België bezit tot nog toe geen wetgeving die de bescherming der monumenten en der kunstvoorwerpen verzekert. Wat het behoud der landschappen betreft, vinden wij slechts zeer speciale maatregelen, zooals de wet van 21 Maart 1914 voor de instandhouding van het slagveld van Waterloo en de wet van 12 Augustus 1911 die de bebossching der gruishoopen bij de koolmijnen, der uithollingen en aanaardingën van blijvenden aard verplicht stelt.

Sinds 1887 nochtans heeft de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen zich met het vraagstuk bezig gehouden en reeds in 1919 heeft ze aan de Regeering een vóórontwerp van wet overhandigd dat ze in het geheim opgemaakt had in 1915. Dit vóórontwerp van wet ligt ten grondslag aan de studies van het Bestendig Comité van den Raad van Wetgeving.

Het is bij den tekst van het Bestendig Comité — behoudens onbeduidende wijzigingen — dat de Regeering de Kamer verzoekt zich aan te sluiten.

Het wetsontwerp heeft volkomen de quaestie der opdelvingen en der ontdekkingen terzijde gesteld. Dat is inderdaad een vraagstuk waarvan de elementen zeer verschillen van dat der monumenten en landschappen. Eensdeels, indien het behoud van monumenten en landschappen van belang is voor de kunst en de geschiedenis, in België houden de opdelvingen en ontdekkingen alleen verband met de natuurwetenschappen en de voorhistorische geschiedenis. Anderdeels zijn de inbreuken op het eigendomsrecht die de bescherming der monumenten en landschappen noodzakelijk maakt, noch van denzelfden aard en hebben niet denzelfden omvang als die welke een regeling der opdelvingen en ontdekkingen zou kunnen teweeg brengen.

Het wetsontwerp behandelt afzonderlijk de bescherming der monumenten en de bescherming der landschappen.

De beperking, aangebracht aan de rechten van den eigenaar van een gerangschikt monument, bestaat enkel in de verplichting om er het uitwendig uitzicht niet van te wijzigen en zelfs om het ongeschonden te bewaren. Gewoonlijk zal zulks niet de minste schade voor den eigenaar noch minderwaarde van het pand medebrengen. Wel integendeel, zal de rangschikking van een landschap het verbod te bouwen, te beplanten, aardewerken uit te voeren, gronden te verbeteren tot gevolg kunnen hebben, alle beperkingen die van dien aard zijn dat ze aanzienlijke schade, gevoelige vermindering van de waarde der gronden kunnen teweeg brengen en ze zelfs tot bijna niets kunnen herleiden. Klasseer een langs de zee gelegen duinenstrook, met verbod te bouwen, wat is die grond nog waard die zonder rangschikking waarschijnlijk tegen een zeer hoogen prijs zou verkocht geworden zijn?

Voegen wij er aan toe dat de eigenaar van een monument een ruime vergoeding voor de inbreuk die de rangschik-

king op zijn rechten maakt, kan vinden in de positieve voordeelen die het wetsontwerp oplevert, te weten, de geldelijke tegemoetkoming van de openbare machten in het onderhoud en de herstelling van een gerangschikt monument. Maar men ziet niet in welk voordeel van denzelfden aard de Regeering zou kunnen aanbieden aan de eigenaars van panden welke in een geklasseerd landschap zijn begrepen.

Overeenkomstig de bedoelingen van het Bestendig Comité is het wetsontwerp verder gegaan dan het voorontwerp van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gedaan had, om doelmatig en volkomen de bewaring van onze artistieke rijkdommen te verzekeren. Eerst en vooral stelt het zich er niet mee tevreden aan de eigenaars van geklasseerde monumenten de negatieve verplichting op te leggen niets aan het pand te veranderen; het verzekert de onontbeerlijke werken van onderhoud, versteviging en herstelling, zelfs tegen den kwaden wil van den eigenaar. Vervolgens voorziet het doeltreffende maatregelen om onmiddellijk alle werken te doen stilleggen die het behoud van een monument of een landschap zouden kunnen in gevaar brengen, alsmede om, in den loop van de rechtspleging tot rangschikking, alle daden van kwaadwilligheid te voorkomen die aan het betrokken monument zijn artistieke waarde zouden kunnen ontnemen.

Maar, anderdeels, heeft het wetsontwerp eraan gehecht op volkomen en zekere wijze de rechten te waarborgen van de eigenaars en andere titularissen van zakelijke rechten op de penden, niet alleen van de huidige eigenaars en titularissen, maar ook van de toekomstige eigenaars en titularissen; vandaar de verplichting om aan alle belanghebbenden de voorstellen tot rangschikking zoowel als de beslissingen van rangschikking te beteekenen; vandaar ook de verplichting, om ten kantore van den bewaarder der hypotheeken de koninklijke besluiten tot rangschikking te doen overschrijven.

De Regeering heeft niet gemeend aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen de macht tot beslissing in zake rangschikking van onroerende goederen te mogen overlaten. Deze commissie werd ingesteld als raadgevend lichaam. Hoe zou men haar machten kunnen verleenen die haar zouden toelaten beperkingen aan de rechten der particulieren te brengen? Overigens, zij vertegenwoordigt te uitsluitend een enkel der betrokken belangen: het artistiek belang, terwijl andere belangen verdienen in aanmerking genomen te worden. Het wetsontwerp stelt voor, overeenkomstig de grondwettelijke beginselen, aan de uitvoerende macht, aan den Koning, het recht over te laten alle beslissingen te nemen die de rechten en belangen der particulieren kunnen raken.

Artikel één. — Het artikel vertrouwt aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, die juist tot taak heeft te waken over de vrijwaring van 's Lands artistiek patrimonium, de zorg toe de rangschikking der monumenten en gebouwen voor te stellen, hetzij op eigen hand, hetzij op vraag om advies van de Regeering. Dit voorstel tot rangschikking moet beteekend worden aan al degenen die op het onroerend goed zakelijke rechten bezitten welke door de rangschikking zouden kunnen getroffen worden; aldus zullen zij, vóórdat er een beslissing tusschen beide komt, hun aanmerkingen en opwerpingen kunnen laten gelden. Het voorstel tot rangschikking moet insgelijks beteekend worden aan het college van burgemeester en schepenen, gemachtigd vertegenwoordiger der inwoners van de gemeente waar het onroerend goed gelegen is en dat andere openbare belangen dan het artistiek belang zal kunnen doen gelden.

De belanghebbenden en het Schepencollege zullen doelmatig hun standpunt ten overstaan van de Bestendige Deputatie kunnen verdedigen. Indien deze zich niet voldoende ingelicht gevoelt

door de schriftelijke documenten die haar toegestuurd werden, zal zij een onderzoek kunnen doen instellen vooreer aan den Koning een weloverlegd advies over te maken.

De eindbeslissing berust bij den Koning; een eenvoudig ministerieel besluit is dus niet voldoende. Ten einde aan alle betrokkenen den tijd te laten hun opwerpingen en aanmerkingen te maken, zal het Koninklijk besluit niet mogen genomen worden vóór er twee maanden verlopen zijn, te beginnen met den dag waarop hun het voorstel tot rangschikking werd beteekend.

Opdat geen enkele belanghebbende in de onwetendheid zou zijn van het servituut van openbaar nut dat voortaan het onroerend goed zal belasten, moet de beslissing van de rangschikking aan iedereen beteekend worden en bovendien, met het oog op hen die in de toekomst rechten op het onroerend goed zullen verwerven, moet zij overgeschreven worden ten kantore van den bewaarder der hypotheken.

Art. 2. — Dit artikel beoogt het geval waar werken van onderhoud, versteviging of herstel noodig worden om het gerangschikt onroerend goed in zijn historische of kunstwaarde te behouden. Het ontwerp heeft getracht het openbaar belang met de rechten van den eigenaar te verzoenen. Aldus wordt in de eerste alinea het principe gesteld van de verplichte bijdrage der openbare machten in de kosten dezer werken. Vermoedelijk zal bijna altijd de eigenaar begrijpen dat hij er belang bij heeft deze bijdrage te aanvaarden en zal hij overeenkomsten sluiten met de openbare machten om goedschiks tot de onontbeerlijke werken over te gaan. Indien overigens een eigenaar door niet te rechtvaardigen koppigheid of kwaden wil hardnekkig in een werkloosheid volhardde die het behoud van het monument in gevaar zou brengen, zou de Regeering zich in zijn plaats kunnen stellen en van ambtswege de werken doen uitvoeren en zich vervolgens de

aldus aan het onroerend goed aangebrachte meerwaarde doen terugbetalen. En, in dit geval zou de eigenaar tegenover de openbare machten niet de verplichting kunnen invoeren om bij te dragen in de kosten van de werken die de eerste alinea hun oplegde, bepaling die de weerspannige eigenaars er toe zal aanzetten zich te bedenken.

Nochtans is het mogelijk dat de werkloosheid van den eigenaar toe te schrijven is aan volkomen te rechtvaardigen redenen, bijvoorbeeld het gebrek aan middelen. Daarom behoudt een laatste bepaling aan de particulieren — niet aan de provinciën, gemeenten en openbare instellingen — die eigenaar van een gerangschikt onroerend goed zijn, het recht voor van den Staat de onteigening van hun onroerend goed te eischen, veeleer dan de noodige werken te doen uitvoeren.

Maar hoe zullen deze verschillende bepalingen werken? De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen wijst het bestuur op de noodzakelijkheid van werken van onderhoud, herstel, versteviging voor een bepaald monument dat aan een particulier toebehoort. Het bestuur treedt in onderhandelingen met dezen laatste om hem er toe te brengen deze werken aan te vangen, met belofte van tegemoetkoming der openbare machten. Men komt niet tot een akkoord. Het bestuur beteekent dat het zelf tot de noodige werken zal overgaan, vangt ze misschien zelfs aan. Dan beteekent de eigenaar aan den Staat zijn wil om zich te doen onteigenen en, indien de werken begonnen zijn, stelt hij tegen den Staat een vordering in om bedoelde werken te doen schorsen.

Art. 3. — Om het behoud der monumenten te verzekeren moet men natuurlijk, in beginsel, alle verandering aan het gerangschikt monument verbieden; maar men moet de mogelijkheid van uitzonderingen voorzien. Het artikel verbiedt slechts de veranderingen van blijvenden aard die het uitzicht van het

monument wijzigen. Alleen definitieve veranderingen: het zou overdreven zijn zonder al de formaliteiten van een voorafgaande toelating het tijdelijk wegnemen van een deur, bijvoorbeeld, te verbieden. Veranderingen die het uitzicht van het monument wijzigen, vermits, indien het uitzicht juist hetzelfde blijft, de artistieke of historische waarde van het onroerend goed onaangetast blijft.

Wat de toelatingen bij wijze van uitzondering betreft, stelt het wetsontwerp voor ze slechts bij Koninklijk besluit te verleenen; het gaat hier om een beslissing die zeer belangrijk kan zijn en ernstig de belangen van den eigenaar en misschien zelfs andere belangen kan raken. Maar de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, natuurlijke verdedigster der kunstbelangen, evenals het Schepencollege, gemachtigd vertegenwoordiger der andere openbare belangen waarover er quaestie kan zijn, zullen vooraf hun advies moeten uitbrengen.

Art. 4. — Dit artikel vult de maatregelen tot vrijwaring aan, welke onontbeerlijk geacht worden om doelmatig het behoud der monumenten te verzekeren. Eerst en vooral verleent het aan de Regeering de macht om alle gerangschikt monument of gebouw te onteigenen dat zou gevaar lopen vernietigd of ernstig beschadigd te worden indien het in het bezit van zijn eigenaar bleef. Deze formule scheen zich op te dringen om al de gevallen te bevatten waarin de kunstbelangen werkelijk in gevaar zijn. Ook hier laat de tekst het initiatief van de te nemen maatregelen aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en de beslissing aan den Koning over.

Doch soms dringen zich haastige maatregelen op; niettegenstaande het verbod der wet kan het voorkomen dat er werken begonnen worden die binnen enkele dagen, zelfs binnen enkele uren, onherstelbaar de historische of de kunstwaarde van een gerangschikt monument

in gevaar brengen. Daarom stelt het wetsontwerp voor aan den burgemeester en aan den Gouverneur het recht te verleenen om in dit geval de werken door het openbaar gezag te doen stilleggen.

Art. 5. — Het door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen opgesteld voorontwerp had, in zake onteigening, aan de eigenaars van gerangschikte monumenten twee speciale voorrechten verleend die het wetsontwerp niet gemeend heeft te moeten aanvaarden. De toepassing van het gemeen recht volstaat om de eigenaars alle waarborgen te geven voor de vrijwaring van hun rechten. Wanneer er quaestie van zal zijn een gerangschikt onroerend goed te onteigenen, zullen de rechtbanken er zorg voor dragen deskundigen te kiezen, bekwaam om de bijzondere waarde te schatten die er door zijn historisch of artistiek karakter aan gegeven wordt; het is nutteloos en het zou gevaarlijk kunnen zijn hun in deze zaken strengere regelen op te leggen dan in de andere gevallen van onteigening. Het zou nog minder gepast zijn, voor dit bijzonder geval, speciale regelen voor de schatting der waarde van het onroerend goed te willen bepalen.

Maar men dient heel duidelijk te bepalen dat de onteigening in zekere gevallen zal kunnen geëischt worden door den eigenaar, over de grenzen der gerangschikte gebouwen; dat is het doel van artikel 5. Het komt er op aan er goed nota van te nemen dat dit artikel enkel een verplichting aan de onteigennende openbare macht oplegt en haar geen enkel recht ten opzichte van den eigenaar verleent. Deze alleen kan het voordeel der bepaling inroepen.

Art. 6. — De rangschikking van een landschap geschiedt in de voorwaarden en vormen, voor de rangschikking van een monument voorzien. Doch terwijl een monument bijna altijd aan een enkelen eigenaar of aan een enkele groep van

onverdeelde medeëigenaars toebehoort, bevat een landschap doorgaans een minder of meer groot aantal onderscheiden onroerende goederen, aan verschillende eigenaars toebehoorende en waarvan ieder kan belast zijn met zakelijke rechten ten bate van menigvuldige onderscheiden titularissen.

De vrijwaring der rechten van al deze belanghebbenden vereischt natuurlijk dat het voorstel tot rangschikking van het landschap aan elk hunner beteekend worde, evenals aan het Schepencollege van iedere gemeente op het grondgebied waarvan het landschap zich uitstrekt, opdat allen het recht zouden hebben hunne belangen voor de Bestendige Deputatie hunner provincie te laten gelden; vervolgens, dat het Koninklijk besluit tot rangschikking beteekend worde aan ieder der eigenaars en titularissen van zakelijke rechten van ieder perceel in het landschap vervat en, ten slotte, ten opzichte van elk perceel, overgeschreven worde ten kantore van den bewaarder der hypotheeken.

Als het er op aankomt een landschap te rangschikken, is het eerste wat er te doen valt de grenzen ervan op de meest nauwkeurige wijze te bepalen, ten einde met zekerheid vast te stellen welke onroerende goederen door het rangschikkingsservituut zullen getroffen worden. En, opdat er geen twijfel dienaangaande blijve bestaan, moet het Koninklijk besluit houdende rangschikking van een landschap, als bijlage een plan bevatten dat er de juiste grenzen van afbakent.

Het is niet mogelijk in de wet de beperkingen van het recht der eigenaars, die de rangschikking van een landschap medebrengt, te bepalen. Deze beperkingen moeten verschillen naar gelang van alle soorten van omstandigheden, namelijk het karakter van het landschap en den aard van het belang dat zijn behoud wenschelijk maakt. Ieder Koninklijk besluit tot rangschikking, zal zoo juist en zoo nauwkeurig mogelijk de werken en de wijzigingen moeten opsommen die voortaan zullen verboden

zijn in verband met de onroerende goederen begrepen in het gerangschikt landschap. Deze verboden werken zullen zeer verschillend kunnen zijn van het eene landschap tot het andere en zelfs tusschen de onroerende goederen die van een zelfde landschap deel uitmaken. Men kan bij voorbeeld begrijpen dat plantsoenen in een gegeven hoek van een landschap er slechts de schilderachtigheid van kunnen verhoogen, terwijl zij op een andere plaats aangebracht, er gansch de æsthetische waarde van in gevaar zouden brengen.

Wat de werken en wijzigingen betreft die het Koninklijk besluit kan verbieden, het ontwerp stelt zich tevreden met een zeer ruime formule : al die welke de vrijwaring van het nationaal belang oplegt. Door nauwkeuriger te willen bepalen zou men gevaar loopen aan den Koning niet de middelen over te laten om doelmatig het nationaal belang, dat de rangschikking van het landschap oplegt, te vrijwaren. Het Koninklijk besluit zal kunnen verbieden plantsoenen aan te leggen, constructies en gebouwen op te richten, veranderingen aan bestaande constructies en gebouwen aan te brengen, aardewerken uit te voeren, groeven te openen, opdelvingen te doen, boomen te vellen, zelfs een weide tot bouwland om te ploegen, enz. Deze opsomming wordt hier slechts bij wijze van voorbeeld gegeven.

Art. 7. — De aan den eigenaar van een in een gerangschikt landschap begrepen onroerend goed opgelegde last kan zeer zwaar zijn, bij zoover dat aan het onroerend goed bijna al zijn waarde ontnomen wordt en er is geen enkele vergoeding van beteekenis. De billijkheid eischt dus dat aan den eigenaar en aan de andere belanghebbenden een schadeloosstelling wordt verleend voor het nadeel dat het rangschikkingsservituut hun zal berokkenen. Deze schadeloosstelling zal ten laste komen van den Staat, aangezien de landschappen slechts zullen gerangschikt worden om reden van nationaal belang. Bij gebrek aan

overeenkomst zal deze schadeloosstelling geregeld worden door de rechtbanken, op aanvraag van de belanghebbenden, volgens de gewone rechtspleging.

Nochtans voorziet het voorstel een korte verjaring : slechts twee jaar na de beteekening van het Koninklijk besluit tot rangschikking. Men dient te vermoeden dat, indien na twee jaar de belanghebbenden geen enkel bezwaar hebben gemaakt, zij hebben erkend dat het rangschikkingsservituut hun werkelijk geen ernstige schade berokkende. Het bleek nutteloos te zeggen, zooals het Burgerlijk Wetboek het gedaan heeft bij de artikelen 1663, 1676 en 2287, dat deze tweejarige verjaring geldt voor de minderjarigen en andere onbekwamen. De rechtsleer en de rechtspraak zijn heden vastgesteld in dien zin dat artikel 2252 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing is op de korte verjaringen.

Art. 8. — Dit artikel herhaalt voor de landschappen den vrijwaringsmaatregel voorzien voor de landschappen bij lid 2 van artikel 4. Wat den in paragraaf 1 van artikel 4 vervatten maatregel betreft, het bleek nutteloos hem op de landschappen toe te passen.

Art. 9. — Het komt voor dat aan de grenzen van zich uitbreidende agglomeratiën er zich groote lusteigendommen bevinden, uitgestrekte tuinen, parken, waaraan hun eigenaar al zijn zorgen en al zijn fierheid heeft besteed om ze te onderhouden en te verfraaien. Al te dikwijls heeft geen der erfgenamen het verlangen noch wellicht de middelen, om in zijn perceel een domein op te nemen en ongeschonden te bewaren, waarvan de waarde zonder ophouden stijgt; dan wordt het domein verbrokkeld, straten worden getrokken, en langs de nieuwe wegen worden dichte rijen huizen opgebouwd.

Hoe nuttig nochtans zou voor de zich ontwikkelende groote stad, niet alleen in opzicht van genoeg en schoonheid, maar ook in opzicht van gezondheid, het

behoud van deze voorraden lucht en groen loover niet zijn.

En misschien zou deze eigenaar, die dit park of dezen tuin met zooveel liefde heeft onderhouden, gemakkelijk er toe over te halen zijn maatregelen te nemen om de bewaring ervan aan al zijn medeburgers te verzekeren zonder zijn erfgenenamen te veel te schaden. Ongetwijfeld kan men van oordeel zijn, dat de huidige wetgeving hem het middel verstrekt om aan de gemeente een soort servituut van openbaar nut toe te kennen dat beperkingen zou brengen aan het recht der toekomstige eigenaars om het onroerend goed in bouwgronden om te zetten. Maar zonder twijfel heeft het zijn nut, om den aarzelenden of onwetenden goeden wil van enkelen aan te wakkeren, duidelijk het recht voor de gemeenten tot het verwerven van dergelijke servituten te bevestigen. Zulks is het doel van artikel 9.

Het ligt op den weg van de akte tusschen levenden of bij uiterstewilsbeschikking welke het servituut instelt, de uitgestrektheid en den omvang ervan te bepalen. Ze zal kunnen medebrengen het volstreckte verbod te bouwen of het verbod gedeeltelijk te bouwen, of met gebouwen meer dan een zeker deel der uitgestrektheid van den grond te beslaan, of de verplichting van slechts onder deze of gene voorwaarden te bouwen.

Het behoeft niet gezegd dat de akten welke deze zakelijke onroerende rechten instellen, moeten overgeschreven worden ten kantore van den bewaarder der hypotheken, in de mate vereischt bij artikel 1 der hypotheekwet.

Maar indien het aldus gevestigde servituut slechts een gedeeltelijk verbod tot bouwen in zich houdt, hoe zullen de lasten dan verdeeld worden, ingeval een gedeelte van het onroerend goed verkocht wordt of ingeval van verdeeling, ten gevolge van een overlijden? De betrokken partijen moeten hier onderling een regeling treffen; in geval van verkoop wordt de kwestie geregeld in het lastkohier; in geval van erfopvolging, in de akte van boedelscheiding.

Daar het hier een zaak van gemeentelijk belang geldt, moet men aan de gemeente het recht toekennen aan dit servituut te verzaken, wel te verstaan, mits zij de bepalingen der gemeentewet in acht neemt. Het is nochtans nuttig gebleken de gemeente ertoe te verplichten het bevoegd advies der Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen in te winnen. Deze akten van verzaking, die een einde maken aan een onroerend zakelijk recht, moeten, krachtens artikel 1, paragraaf 2 der hypotheekwet, op het hypotheekkantoor overgeschreven worden.

Het dient trouwens wel verstaan dat de onroerende goederen bezwaard met een aldus door artikel 9 toegelaten servituut van openbaar nut, in geen enkel opzicht als gerangschikte onroerende goederen dienen beschouwd.

Artikel 10 heeft ten doel de daden van kwaadwilligheid te beletten die de eigenaar van een voor de rangschikking voorgesteld onroerend goed zou kunnen begaan, ten einde aan zijn onroerend goed het kunstkarakter te ontnemen vooraleer de Regeering den tijd heeft gehad een beslissing te treffen.

Artikel 11 doet, in zijn eerste lid, niets meer dan ondubbelzinnig een onweerlegbaar beginsel bevestigen. De tweede paragraaf bevat een regel dien men in alle wetten op de bescherming der monumenten terugvindt en die wel noodig is om de vernietiging, of de beschadiging, door de openbare besturen, van de gerangschikte onroerende goederen te beletten.

Artikel 12 voorziet het opheffen der rangschikking van de onroerende goederen waarvan het behoud niet meer wordt vereischt door het nationaal belang, dat de rangschikking had teweeg gebracht. Natuurlijk zal de te volgen weg voor het opheffen der rangschikking

dezelfde zijn als die welke bij de rangschikking werd gevolgd.

Het wetsontwerp vrijwaart alle belangen, door bij voorbaat de beteekening der voorstellen tot en der beslissingen van rangschikking aan de eigenaars en aan alle titularissen van zakelijke rechten, alsmede aan de schepencolleges, te eischen, vervolgens de overschrijving der Koninklijke besluiten ten kantore van de bewaarders der hypotheeken.

De bekendmakingen in het *Staatsblad*, vooral de periodieke bekendmakingen die werden voorgesteld door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, die veel werk en kosten vergden, zijn dus nutteloos; dat is de reden waarom artikel 13 ze afschaft.

* *

Artikel 14 veroorlooft de rangschikking der roerende goederen enkel wanneer hun behoud in artistiek opzicht van nationaal belang is. Indien men andere belangen erin wilde begrijpen, zooals het historisch belang, dan zou men er toe geraken de rangschikking van alle archiefstukken op te leggen.

De inventaris der roerende voorwerpen wordt opgemaakt door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. In dit geval is een afvaardiging van de uitvoerende macht bij deze Commissie niet onmogelijk gebleken, omdat de inventaris alleen zal gaan over de voorwerpen die aan den Staat, de provinciën, de gemeenten en de openbare instellingen toebehooren. De beslissing zal dus nooit het privaat recht der particulieren raken.

Ook hier dus weert het ontwerp de bekendmakingen in het *Staatsblad* en vervangt ze door de noodzakelijkheid van een beteekening aan de betrokken besturen.

Door de Commissie voor Monumenten en Landschappen werden slechts de Staatsmusea en -bibliotheken van den inventaris ontslagen. Het ontwerp breidt de vrijstelling uit tot de musea en biblio-

theken der provinciën, die allen inventarissen van hun kostbare voorwerpen bezitten en waar een voorwerp van waarde niet in het geheim zou kunnen verdwijnen.

Art. 15. — De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen meende den waarborg voor de bewaring der geïnventariseerde voorwerpen te vinden in de aan de openbare besturen opgelegde verplichting een jaarlijksche opneming te doen en het proces-verbaal ervan aan gezegde Commissie over te maken.

De Regeering heeft gemeend dat deze opneming spoedig zou ontaarden in een aan ondergeschikte bedienden overgelaten formaliteit en vooral tot gevolg zou hebben papierrommel in de kantoren van de Commissie op te hoopen. Zij stelt dus voor, deze jaarlijksche opneming af te schaffen en ze door verschillende maatregelen te vervangen: verplichting voor ieder persoon die geïnventariseerde voorwerpen in bewaring heeft, onmiddellijk het verlies, de vernietiging of de beschadiging ervan aan de Commissie kenbaar te maken; recht voor deze laatste te allen tijde afvaardigden te sturen hetzij om tot de opneming van de reeds geïnventariseerde voorwerpen over te gaan, hetzij om de inventarissen aan te vullen.

Art. 16. — Het eerste lid herhaalt enkel in een beteren vorm de bepalingen van artikel 10 van het door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen opgemaakte vóórontwerp.

Het wetsontwerp voegt er een tweede lid aan toe, ten einde de soms onbezonnen beslissingen te voorkomen van zekere openbare besturen die te gemakkelijk voorwerpen van groote kunstwaarde voor tentoonstellingen, zelfs in het buitenland, uitleenen, ofschoon deze verplaatsingen ernstige gevaren van verlies of beschadiging opleveren. Het stelt, bijgevolg, voor, aan de Koninklijke

Commissie voor Monumenten en Landschappen het recht te verleen en zich tegen dergelijke verplaatsingen te verzetten; deze laatste zullen niet kunnen geschieden dan wanneer zij een eensluidend advies uitgebracht heeft.

Art. 17. — Tegen het gevaar van vervreemding vooral, dient men zich ten opzichte van roerende voorwerpen te wapenen. Om diegenen te ontmoedigen welke zouden geneigd zijn gerangschikte voorwerpen aan te koopen, is het niet voldoende de ongeldigheid van alle vervreemding uit te spreken; men moet beslissen dat de vorderingen van den eigenaar onverjaarbaar zijn, zoowel de vordering tot opeisching als de vordering tot nietigverklaring der vervreemding.

Het is nutteloos hier speciale rechten tot inbeslageming te voorzien. Ofwel zal er wanbedrijf geweest zijn, dat zal het gewone geval zijn; dan zullen de machten van den onderzoeksrechter ruim voldoende zijn. Ofwel zal er geen wanbedrijf geweest zijn; dan verleent artikel 826 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging aan den eigenaar het middel om op het voorwerp beslag te leggen.

* * *

In *artikel 18* heeft het wetsontwerp getracht, beter dan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen het gedaan had, de met gevangenis en geldboete strafbare misdrijven te bepalen. De bij dit artikel voorziene zware boeten zijn uiteraard gewettigd voor de vier eerste misdrijven. Maar misschien zullen deze straffen, op het eerste gezicht, te zwaar schijnen voor het eenvoudig verzuim of de vertraging in de aangifte van verlies of vernietiging van een gerangschikt roerend voorwerp. Doch deze vertragingen of dit verzuim kunnen ingegeven zijn door de bedoeling den schuldige aan alle straf te onttrekken en ze kunnen een onberekenbare schade teweegbrengen, onder meer, in geval

van diefstal, de onmogelijkheid om het voorwerp terug te vinden. Overigens, kan de rechter, in geval van aanvaarding van verzachtende omstandigheden, slechts een geldelijke politieboete toepassen. De Regeering was van meening dat de Commissie veel te ver gegaan was door met straffen wegens verbeling diegenen te treffen die zich een beschermd voorwerp zouden aangeschaft hebben zonder er de herkomst van te hebben doen rechtvaardigen. Ook meende zij niet dat het noodig was te bevestigen dat, in alle gevallen van overtreding der bevelen en verbodsbepalingen van de wet, de Staat zou recht hebben op schadeloosstelling. Ofwel heeft de Staat een wezenlijke schade geleden; dan kan hij het herstel ervan vorderen krachtens het gemeene recht; ofwel heeft hij geen ware schade geleden; hoe, in dit geval, kunnen de rechtbanken de som schatten bestemd tot het herstel van een niet bestaande schade? En zouden zij niet geneigd zijn de som die ze aan den Staat zouden moeten toekennen, af te trekken van die welke wezenlijk zou verschuldigd zijn aan de openbare instelling die de schade eigenlijk heeft geleden?

Maar misschien zou het gevaarlijk zijn aan de beheerders van de openbare instelling die het slachtoffer van het misdrijf geweest is, het uitsluitend recht over te laten schadevergoeding voor het geleden nadeel te vorderen; oude, persoonlijke vriendschapsbetrekkingen of politieke kameraadschap met den dader van het misdrijf, of de vrees het bewijs van hun eigen nalatigheid voor het gerecht aan den dag te zien komen, zou hen er toe kunnen aanzetten van alle klachten af te zien of in de rechtsvordering een overdreven matigheid en voorzichtigheid te betoonen. Om dit gevaar te keer te gaan is het voldoende aan den Staat het recht toe te kennen zich in de plaats te stellen van of zich aan te sluiten bij de betrokken besturen in alle burgerlijke vorderingen die van deze uitgaan wegens overtreding der verbodsbepalingen van de onderhavige wet.

Dit wordt gedaan bij *artikel 21* waarvan de tekst, in zeer algemeene termen vervat, even zoo goed het stellen van de burgerlijke partij voor de strafrechten als het geval van rechtstreeks vóór de burgerlijke rechtbanken ingestelde vorderingen beoogt. Wanneer de Staat alleen optreedt in de plaats van een werkeloos gebleven openbare instelling, handelt de Staat als wettelijk in haar plaats en rechten gesteld; wanneer hij zich aansluit bij de door den belanghebbende ingestelde vordering, dan handelt hij als tusschenkomende partij.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen had aan de rechtbanken het recht willen ontnemen, op de daders van bij de onderhavige wet voorziene misdrijven, de regelen toe te passen betreffende de verzachtende omstandigheden en het voordeel van de voorwaardelijke veroordeeling. Deze strengheid scheen aan de Regeering overdreven en niet te rechtvaardigen toe; daarom stelt zij bij *artikel 19* voor, tot de misdrijven bij de onderhavige wet gestraft, zonder eenige beperking de toepassing van boek I van het Strafwetboek uit te breiden.

Artikel 20 bevat slechts in juister en meer volledige termen een regel die voorkwam in het vóórontwerp van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en die geen rechtvaardiging behoeft.

* *

Artikel 22. — Het onderhavige ontwerp bedoelt natuurlijk geen enkele der algemeene regelen van ons administratief recht af te schaffen. Aldus blijven van kracht alle controle-maatregelen die onze wetgeving bevat, namelijk onze provinciale wet en onze gemeentewet, wat betreft de vervreemding en de aanwerving van goederen, de openbare werken, de aan de provinciale of gemeentelijke gebouwen en monumenten aan te brengen veranderingen, enz. De spe-

ciale maatregelen van toezicht en voorzorg door het onderhavig ontwerp voor de bescherming der gerangschikte goederen bepaald, komen zich eenvoudig voegen bij die welke door de bestaande wetgeving zijn ingesteld.

Het onderhavig voorstel schaft evenmin de wet van 26 Maart 1914 af voor de instandhouding van het slagveld van Waterloo. Dit bijzonder landschap, aldus beschermd door een speciale wet, zal dus volkomen aan de bepalingen der algemeene wet voor de bescherming der landschappen ontsnappen. Al evenmin wordt de wet van 12 Augustus 1911 voor het behoud der landschappen erbij ingetrokken.

De Regeering stelt voor, uitdrukkelijk paragraaf 8 van *artikel 76* der gemeentewet in te trekken, naar luid waarvan « het afbreken van de in de gemeente bestaande oude monumenten en de daaraan te verrichten herstellingen, wanneer die herstellingen den stijl of het karakter van de monumenten kunnen wijzigen », het voorwerp moeten zijn van een besluit van den gemeenteraad, onderworpen aan het advies van de Bestendige Deputatie en aan de goedkeuring van den Koning. Ongetwijfeld zal men, indien het gaat om aan de gemeente toebehoorende monumenten, de afbraak en de herstellingen blijven onderwerpen aan de beslissing van den gemeenteraad, krachtens de algemeene beginselen van ons administratief recht. Maar, gaat het om een monument der oudheid, toebehoorend aan een particulier, dan stelt het huidig ontwerp, voor de vrijwaring van het artistiek en historisch belang, een veel doelmatiger en zekerder rechtstelsel in dan dit van *artikel 76*, paragraaf 8. Deze laatste heeft geen reden meer van bestaan en stemt overigens niet overeen met het systeem van het ontwerp.

*De Minister van Kunsten en
Wetenschappen,
M. VAUTHIER.*

SÉNAT DE BELGIQUE

SÉANCE DU 15 JANVIER 1929

Projet de Loi relatif à la conservation des monuments et des sites.

EXPOSÉ DES MOTIFS

MADAME, MESSIEURS,

La protection des monuments, des richesses artistiques et des sites, a surtout depuis un demi-siècle retenu l'attention du législateur dans la plupart des pays d'Europe.

L'Italie a, la première, pris des mesures pour assurer la conservation de ses trésors d'art; dès le commencement du XIXe siècle, les édits du 1er octobre 1802 et du 7 avril 1820 créaient une organisation très complète chargée d'inventorier et de surveiller les objets d'art. Aujourd'hui, une loi du 20 juin 1909 a coordonné, en les renforçant encore, toutes les dispositions législatives qui avaient été promulguées au cours du XIXe siècle.

En France, une loi du 30 mars 1887, qui avait assez timidement réglementé la protection des monuments, a été remplacée par la loi du 31 décembre 1913, tandis qu'une loi du 21 avril 1906 a organisé la protection des sites.

En Angleterre, la loi du 18 août 1882, complétée par les lois du 24 mars 1910 et du 15 août 1913, n'assure qu'une protection fort incomplète des monuments.

En Allemagne, nous trouvons une ordonnance du Grand-Duché de Hesse du 16 juillet 1902, une loi wurtembergeoise du 14 mars 1914, une loi prussienne du 20 mars 1914.

En Suisse, le canton de Vaud a pro-

mulgué une loi du 10 septembre 1898; le canton de Berne, une loi du 16 mars 1902; le canton de Neuchâtel, une loi du 4 novembre 1902.

Citons encore les lois suédoises du 29 novembre 1867 et du 25 juin 1909, une loi finlandaise du 2 avril 1883, une loi norvégienne du 13 juillet 1905.

La Belgique ne possède jusqu'à présent aucune législation qui assure la protection des monuments et des objets d'art. En ce qui concerne la conservation des sites, nous ne trouvons que des mesures toutes spéciales, comme la loi du 21 mars 1914, pour la préservation du champ de bataille de Waterloo et a loi du 12 août 1911 rendant obligatoire le boisement des terrils de charbonnages, excavations et remblais permanents.

Cependant, depuis 1887, la Commission royale des Monuments et des Sites s'est occupée du problème, et, dès 1919, elle a remis au Gouvernement un avant-projet de loi qu'elle avait secrètement élaboré en 1915. Cet avant-projet de loi a servi de base aux études du Comité permanent du Conseil de législation.

C'est au texte établi par le Comité permanent — sauf d'insignifiantes modifications — que le Gouvernement demande à la Chambre de se rallier.

Le projet de loi a complètement écarté la question des fouilles et des découvertes. Il s'agit là, en effet, d'un pro-

blème dont les éléments sont tout différents de celui des monuments et des sites. D'une part, si la conservation des monuments et des sites intéresse l'art et l'histoire, en Belgique, les fouilles et découvertes ne concernent guère que les sciences naturelles et la préhistoire. D'autre part, les atteintes au droit de propriété que nécessite la protection des monuments et des sites n'ont ni la même nature, ni la même étendue que celles que pourrait amener une réglementation des fouilles et découvertes.

Le projet de loi traite séparément de la protection des monuments et de la protection des sites.

La restriction apportée aux droits du propriétaire d'un monument classé consiste seulement dans l'obligation de n'en point modifier l'aspect extérieur et même de le conserver intact. D'ordinaire, cela n'entraînera aucun dommage pour le propriétaire, aucune moins-value de l'immeuble. Bien au contraire, le classement d'un site pourra avoir pour conséquence l'interdiction de bâtir, de planter, de faire des travaux de terrassement, d'améliorer le fonds, toutes restrictions de nature à causer des dommages considérables, à diminuer notablement la valeur du fonds, même peut-être à la réduire presque à rien. Classez une bande de dunes située le long de la mer, avec interdiction de bâtir, que vaut encore ce terrain, qui, sans le classement, eût été sans doute vendu à un prix très élevé?

Ajoutons, que le propriétaire d'un monument peut trouver une large compensation à l'atteinte que le classement porte à ses droits dans les avantages positifs que lui offre le projet de loi, savoir l'intervention pécuniaire des pouvoirs publics dans l'entretien et la réparation du monument classé. Mais on ne voit pas quel avantage du même genre le Gouvernement pourrait offrir aux propriétaires d'immeubles compris dans un site classé.

Conformément aux vues du Comité permanent, le projet de loi est allé plus

loin que ne l'avait fait l'avant-projet de la Commission royale des Monuments et des Sites, pour assurer efficacement et complètement la conservation de nos richesses artistiques. Tout d'abord, il ne se contente pas d'imposer aux propriétaires des monuments classés l'obligation négative de ne rien changer à l'immeuble; il assure les travaux indispensables d'entretien, de consolidation et de restauration, même contre la mauvaise volonté du propriétaire. Ensuite, il prévoit des mesures efficaces pour arrêter immédiatement tous travaux qui peuvent compromettre la conservation d'un monument ou d'un site, de même que pour prévenir, au cours de la procédure de classement, tous actes de mauvais gré de nature à enlever au monument en cause sa valeur artistique.

Mais, d'autre part, le projet de loi a tenu à garantir d'une façon complète et sûre, les droits des propriétaires et autres titulaires de droits réels sur les immeubles, non seulement des propriétaires et titulaires actuels, mais encore des propriétaires et titulaires futurs; de là l'obligation de signifier à tous les intéressés les propositions de classement, de même que les décisions de classement; de là aussi l'obligation de faire transcrire au bureau du conservateur des hypothèques, les arrêtés royaux de classement.

Le Gouvernement n'a pas cru pouvoir laisser à la Commission royale des Monuments et des Sites des pouvoirs de décision en matière de classement d'immeubles. Cette Commission a été créée comme commission consultative. Comment pourrait-on lui accorder des pouvoirs qui lui permettraient d'apporter des restrictions aux droits des particuliers? D'ailleurs, elle représente trop exclusivement un seul des intérêts en cause: l'intérêt artistique, alors que d'autres intérêts méritent d'être pris en considération. Le projet de loi propose de laisser, conformément aux principes constitutionnels, au pouvoir exécutif,

au Roi, le droit de prendre toutes les décisions qui peuvent toucher aux droits et aux intérêts des particuliers.

* * *

Article premier. — L'article confie à la Commission royale des Monuments et des Sites, qui a précisément pour mission de veiller à la sauvegarde du patrimoine artistique du pays, le soin de proposer le classement des monuments et des édifices, soit de sa propre initiative, soit sur demande d'avis du Gouvernement. Cette proposition de classement doit être signifiée à tous ceux qui possèdent sur l'immeuble des droits certains qui pourraient se trouver atteints par le classement; ainsi, ils pourront, avant qu'intervienne la décision, présenter leurs observations et leurs objections. La proposition de classement doit également être signifiée au collège des bourgmestre et échevins, représentant autorisé des habitants de la commune où se trouve situé l'immeuble, et qui pourra faire valoir d'autres intérêts publics que l'intérêt artistique.

C'est devant la députation permanente que les intéressés et le collège échevinal pourront utilement présenter leurs points de vue. Si elle ne se sent pas suffisamment éclairée par les documents écrits qui lui ont été adressés, la députation permanente pourra ouvrir une enquête avant de transmettre au Roi un avis réfléchi.

La décision finale appartient au Roi; un simple arrêté ministériel ne suffira donc point. Afin de laisser à tous les intéressés le temps de faire entendre leurs objections et observations, l'arrêté royal ne pourra intervenir moins de deux mois à partir du jour où notification leur aura été faite de la proposition de classement.

Afin que nul intéressé n'ignore la servitude d'utilité publique qui va dorénavant s'attacher à l'immeuble, la décision de classement doit être signifiée à tous, et, en outre, en vue de ceux qui

acquerront dans l'avenir des droits sur l'immeuble, elle doit être transcrite au bureau du conservateur des hypothèques.

Art. 2. — Cet article vise le cas où des travaux d'entretien, de consolidation ou de restauration deviennent nécessaires pour conserver à l'immeuble classé sa valeur historique ou artistique. Le projet a cherché à concilier l'intérêt public avec les droits du propriétaire. Ainsi, dans le premier alinéa, il pose le principe de l'intervention obligatoire des pouvoirs publics dans les frais de ces travaux. Il est à présumer que, presque toujours, le propriétaire comprendra qu'il est de son intérêt d'accepter cette intervention et conclura des accords avec les pouvoirs publics pour procéder de bonne grâce aux travaux indispensables. D'ailleurs, si, par entêtement injustifiable ou mauvaise volonté, un propriétaire s'obstinaît dans une inaction qui mettrait en danger la conservation du monument, le Gouvernement pourrait se substituer à lui et faire exécuter d'office les travaux et ensuite se faire rembourser la plus-value ainsi apportée à l'immeuble. Et, dans ce cas, le propriétaire ne pourrait invoquer contre les pouvoirs publics l'obligation de participer aux frais des travaux que leur imposait le premier alinéa, disposition qui est de nature à faire réfléchir les propriétaires récalcitrants.

Toutefois, il se peut que l'inaction du propriétaire soit due à des motifs parfaitement justifiables, par exemple, le manque de ressources. C'est pourquoi une dernière clause réserve aux particuliers — non pas aux provinces, communes et établissements publics — qui sont propriétaires d'un immeuble classé, la faculté d'exiger de l'État l'expropriation de leur immeuble, plutôt que de faire exécuter les travaux nécessaires.

Mais, comment vont fonctionner ces diverses dispositions? La Commission royale des Monuments et des Sites signale à l'administration la nécessité de travaux

d'entretien, de restauration, de consolidation pour tel monument appartenant à un particulier. L'administration engage des pourparlers avec celui-ci pour le déterminer à entamer des travaux avec promesse d'intervention des pouvoirs publics. L'entente ne se fait pas. L'administration signifie qu'elle va procéder elle-même aux travaux indispensables, peut-être même les entamer. Alors, le propriétaire signifie à l'Etat sa volonté de se faire exproprier et, si les travaux sont entamés, intente une action en référé pour faire surseoir aux dits travaux.

Art. 3. — Pour assurer la conservation des monuments, il faut évidemment interdire, en principe, tous changements à l'immeuble classé; mais il faut réserver la possibilité d'exceptions. L'article n'interdit que les changements définitifs qui modifient l'aspect du monument. Changements définitifs seulement: il serait exagéré d'interdire sans toutes les formalités d'une autorisation préalable l'enlèvement momentané d'une porte, par exemple. Changements qui modifient l'aspect du monument, puisque si l'aspect reste exactement le même, la valeur artistique ou historique de l'immeuble demeure intacte.

Quant aux autorisations exceptionnelles, le projet de loi propose de ne les accorder que par arrêté royal; il s'agit d'une décision qui pourra être très importante et toucher gravement aux intérêts du propriétaire, peut-être même à d'autres intérêts. Mais la Commission royale des Monuments et des Sites, défenseur naturel des intérêts artistiques, de même que le collège échevinal, représentant autorisé des autres intérêts publics qui peuvent être en cause, seront appelés préalablement à donner leur avis.

Art. 4. — Cet article complète les mesures de sauvegarde jugées indispensables pour assurer efficacement la conservation des monuments. Tout d'abord,

il confère au Gouvernement la faculté d'exproprier tout monument ou édifice classé qui risquerait d'être détruit ou gravement détérioré s'il restait en la possession de son propriétaire. Cette formule a paru s'imposer pour comprendre tous les cas dans lesquels l'intérêt artistique est vraiment en danger. Ici encore, le texte réserve l'initiative de la mesure à prendre à la Commission royale des Monuments et des Sites et la décision au Roi.

Mais des mesures urgentes s'imposent parfois; malgré les prohibitions de la loi, il se peut que des travaux soient entamés, qui au bout de quelques jours, même de quelques heures, compromettent irrémédiablement la valeur historique ou artistique d'un monument classé. C'est pourquoi le projet de loi propose de conférer au bourgmestre et au Gouverneur le droit de faire arrêter, dans ce cas, les travaux par la force publique.

Art. 5. — L'avant-projet rédigé par la Commission royale des Monuments et des Sites avait, en matière d'expropriation, accordé aux propriétaires de monuments classés deux privilèges spéciaux, que le projet de loi n'a pas cru devoir admettre. L'application du droit commun suffit pour donner aux propriétaires toutes garanties de la sauvegarde de leurs droits. Quand il s'agira d'exproprier un immeuble classé, les tribunaux auront soin de choisir des experts capables d'apprécier la valeur spéciale que lui donne son caractère historique ou artistique; il est inutile, et il pourrait être dangereux, de leur imposer en ces matières des règles plus strictement que dans les autres cas d'expropriation. Il serait encore moins opportun de vouloir fixer, pour ce cas particulier, des règles spéciales pour l'évaluation de la valeur de l'immeuble.

Mais il convient de spécifier bien clairement que l'expropriation pourra, dans certains cas, être exigée par le propriétaire au delà des limites des édifices

classés; tel est le but de l'article 5. Il importe de bien noter que cet article ne fait qu'imposer une obligation à l'autorité publique qui exproprie et ne lui confère aucun droit à l'égard du propriétaire. Celui-ci seul peut invoquer le bénéfice de la disposition.

Art. 6. — Le classement d'un site se fait suivant les conditions et formes prévues pour le classement d'un monument. Mais tandis qu'un monument appartient presque toujours à un seul propriétaire ou à un seul groupe de copropriétaires indivis, un site, généralement, comprend un nombre plus ou moins grand d'immeubles distincts, appartenant à des propriétaires différents et dont chacun peut être grevé de droits réels au profit de multiples titulaires distincts.

La sauvegarde des droits de tous ces intéressés exige évidemment que la proposition de classement du site soit signifiée à chacun d'eux, de même qu'au collège échevinal de chaque commune sur le territoire de laquelle s'étend le site, afin que tous aient la faculté de faire valoir leurs intérêts devant la députation permanente de leur province; ensuite que l'arrêté royal de classement soit signifié à chacun des propriétaires et titulaires de droits réels de chaque parcelle comprise dans le site et soit enfin transcrit à l'égard de chaque parcelle, au bureau du conservateur des hypothèques.

Quand il s'agit de classer un site, la première chose à faire est donc d'en déterminer les limites de la manière la plus précise, afin de fixer avec certitude quels sont les immeubles qui seront frappés de la servitude de classement. Et, pour qu'aucun doute ne puisse subsister à ce sujet, l'arrêté royal classant un site doit contenir en annexe un plan qui en circonscrit les limites précises.

Il n'est pas possible de déterminer dans la loi les restrictions aux droits des propriétaires que doit comporter le classement d'un site. Ces restrictions doivent varier d'après toutes sortes de circonstances, notamment le caractère du site et la nature de l'intérêt qui s'attache à

sa conservation. Chaque arrêté royal de classement aura à énumérer, de la manière la plus exacte et la plus précise, quels sont les travaux et les changements qui seront dorénavant interdits relativement aux immeubles compris dans le site classé. Ces travaux interdits pourront être très différents d'un site à l'autre et même entre les immeubles faisant partie d'un même site. On peut concevoir, par exemple, que des plantations faites dans tel coin d'un site ne pourraient qu'en augmenter le caractère pittoresque, tandis que, faites à tel autre endroit, elles en compromettraient toute la valeur esthétique.

Quant aux travaux et changements que l'arrêté royal peut interdire, le projet se contente d'une formule très large : tous ceux que commande la sauvegarde de l'intérêt national. En voulant préciser davantage, on risquerait de ne point laisser au Roi les moyens de sauvegarder efficacement l'intérêt national qui commande le classement du site. L'arrêté royal pourra interdire de faire des plantations, d'élever des constructions et des bâtiments, d'apporter aux constructions et bâtiments existants des modifications; d'effectuer des travaux de terrassement, d'ouvrir des carrières, de pratiquer des fouilles, d'abattre des arbres, même de transformer une prairie en terre de labour, etc. Cette énumération n'est ici donnée qu'à titre d'exemple.

Art. 7. — La charge imposée au propriétaire d'un immeuble compris dans un site classé peut être très lourde, aller jusqu'à enlever à l'immeuble presque toute sa valeur, et elle ne trouve aucune compensation appréciable. La justice commande donc d'accorder au propriétaire et aux autres intéressés une indemnité pour le préjudice que va leur causer la servitude de classement. Cette indemnité sera à charge de l'Etat, puisque les sites ne seront classés que pour cause d'intérêt national. A défaut d'accord, cette indemnité sera réglée par les tribunaux, à la demande des intéressés, suivant la procédure ordinaire.

Toutefois le projet prévoit une courte prescription : deux années seulement à partir de la signification de l'arrêté royal de classement. On doit présumer que si, au bout de deux ans, les intéressés n'ont soulevé aucune réclamation, c'est qu'ils ont reconnu que la servitude de classement ne leur causait vraiment aucun dommage sérieux. Il a paru inutile de dire, comme l'a fait le Code civil aux articles 1663, 1676 et 2278, que cette prescription biennale court contre les mineurs et autres incapables. La doctrine et la jurisprudence sont aujourd'hui fixées en ce sens que l'article 2252 du Code civil ne s'applique pas aux courtes prescriptions.

Art. 8. — Cet article répète pour les sites la mesure de sauvegarde prévue pour les monuments par le second alinéa de l'article 4. Quant à la mesure contenue dans le premier alinéa de l'article 4, il a semblé inutile de l'appliquer aux sites.

Art. 9. — Il arrive que, aux confins des agglomérations qui s'étendent, se trouvent de grandes propriétés d'agrément, vastes jardins, parcs, que leur propriétaire a mis tous ses soins et toute sa fierté à entretenir et à embellir. Trop souvent aucun des héritiers n'a le désir, ni peut-être les moyens, de prendre dans son lot et de conserver intact un domaine dont la valeur va sans cesse s'accroissant; alors le domaine est morcelé, des rues sont tracées et les maisons s'alignent et se pressent le long des nouvelles voies.

Combien utile cependant serait pour la grande ville qui se développe, non seulement au point de vue de l'agrément et de la beauté, mais encore au point de vue de l'hygiène, la conservation de ces réserves d'air et de verdure.

Et peut-être ce propriétaire, qui a entretenu ce parc ou ce jardin avec tant de sollicitude, serait-il facilement amené à prendre des mesures pour en assurer la conservation au profit de tous ses concitoyens, sans trop nuire à ses héri-

tiers. Sans doute, on peut croire que la législation actuelle lui confère le moyen d'attribuer à la commune une sorte de servitude d'utilité publique, qui imposerait des restrictions au droit de propriétaires futurs de convertir l'immeuble en terrains à bâtir. Mais il est sans doute utile, pour provoquer les bonnes volontés hésitantes ou ignorantes, d'affirmer nettement le droit pour les communes d'acquérir de pareilles servitudes. Tel est le but de l'article 9.

C'est à l'acte entre vifs ou testamentaire établissant la servitude qu'il appartiendra d'en déterminer l'étendue et la portée. Elle pourra comporter l'interdiction absolue de bâtir, ou la défense de bâtir partiellement, ou d'occuper par des bâtiments plus d'une certaine quantité de l'étendue du terrain, ou l'obligation de ne bâtir que suivant telles ou telles conditions.

Il n'est pas besoin de dire que les actes établissant ces droits réels immobiliers devront être transcrits au bureau du conservateur des hypothèques dans la mesure où l'exige l'article 1er de la loi hypothécaire.

Mais si la servitude ainsi établie n'implique qu'une défense partiele de bâtir, comment se répartira la charge en cas de vente d'une partie de l'immeuble ou de partage à la suite de décès? Ce sera aux parties intéressées à faire ce règlement entre elles; en cas de vente, la question sera réglée dans le cahier des charges; en cas de succession, dans l'acte de partage.

Comme il s'agit ici d'une affaire d'intérêt communal, il faut reconnaître à la commune le droit de renoncer à cette servitude, en se conformant, bien entendu, aux dispositions de la loi communale. Toutefois, il a paru utile d'obliger la commune à prendre l'avis autorisé de la Commission royale des Monuments et des Sites. Ces actes de renonciation, qui mettent fin à un droit réel immobilier, devront être transcrits au bureau des hypothèques en vertu de l'article 1er, paragraphe 2 de la loi hypothécaire.

Il doit être bien entendu, d'ailleurs, que les immeubles grevés de la servitude d'utilité publique, ainsi autorisée par l'article 9, ne doivent être considérés, à aucun point de vue, comme des immeubles classés.

* *

L'article 10 a pour but d'empêcher les actes de mauvais gré que pourrait commettre le propriétaire d'un immeuble proposé pour le classement, en vue d'enlever à son immeuble son caractère artistique avant que le Gouvernement ait eu le temps de prendre une décision.

L'article 11, dans son premier alinéa, ne fait qu'affirmer explicitement un principe incontestable. Le deuxième alinéa porte une règle qu'on trouve dans toutes les lois sur la protection des monuments et qui est bien nécessaire pour empêcher la destruction ou la détérioration, par les administrations publiques, des immeubles classés.

L'article 12 prévoit le déclassement des immeubles dont la conservation n'est plus recommandée par l'intérêt national qui avait provoqué le classement. Naturellement, la procédure de déclassement sera la même que celle qui a été suivie lors du classement.

Le projet de loi sauvegarde tous les intérêts en exigeant d'abord la signification des propositions et des décisions de classement aux propriétaires et à tous les titulaires de droits réels, de même qu'aux collègues échevinaux, puis la transcription des arrêtés royaux au bureau des conservateurs des hypothèques.

Les publications au *Moniteur*, surtout les publications périodiques que proposait la Commission royale des Monuments et des Sites qui exigeaient beaucoup de travail et de frais, sont donc inutiles; c'est pourquoi l'article 13 les supprime.

L'article 14 ne permet le classement des objets mobiliers que si leur conservation est d'intérêt national au point de vue artistique. Si l'on voulait comprendre d'autres intérêts, comme l'intérêt historique, on aboutirait à imposer le classement de toutes les archives.

L'inventaire des objets mobiliers est dressé par la Commission royale des Monuments et des Sites. Dans ce cas, une délégation du pouvoir exécutif à cette commission n'a point paru impossible, parce que l'inventaire ne portera que sur les objets appartenant à l'État, aux provinces, aux communes et aux établissements publics. La décision ne touchera donc jamais aux droits privés des particuliers.

Le projet écarte ici encore les publications au *Moniteur* et les remplace par la nécessité d'une signification aux administrations intéressées.

La Commission royale des Monuments et des Sites ne dispensait de l'inventaire que les musées et bibliothèques de l'État. Le projet étend la dispense aux musées et bibliothèques des provinces, qui ont tous des inventaires de leurs objets précieux et d'où un objet de valeur ne pourrait disparaître secrètement.

Art. 15. — La Commission royale des Monuments et des Sites croyait trouver la garantie de la conservation des objets inventoriés dans l'obligation imposée aux administrations publiques de faire un récolement annuel et d'en transmettre le procès-verbal à la dite commission.

Le Gouvernement a pensé que ce récolement dégénérerait bien vite en une formalité abandonnée à des agents subalternes et aurait pour principal effet d'accumuler de la paperasserie dans les bureaux de la commission. Il propose donc de supprimer ce récolement annuel et de le remplacer par diverses mesures : obligation pour toute personne, qui a sous sa garde des objets inventoriés, d'en signaler immédiatement la perte, des-

truction ou détérioration à la Commission; droit pour celle-ci d'envoyer en tout temps des délégués soit pour procéder au récolement des objets déjà inventoriés, soit pour compléter les inventaires.

Art. 16. — Le premier alinéa ne fait que reproduire sous une forme meilleure les dispositions de l'article 10 de l'avant-projet préparé par la Commission royale des Monuments et des Sites.

Le projet de loi ajoute un second alinéa, afin de prévenir les décisions parfois irréfléchies de certaines administrations publiques, qui prêtent trop facilement des objets de grande valeur artistique pour des expositions même à l'étranger, alors que ces déplacements présentent de graves dangers de perte ou de détérioration. Il propose, en conséquence, de conférer à la Commission royale des Monuments et des Sites le droit de s'opposer à de tels déplacements; ceux-ci ne pourront plus se faire que lorsqu'elle aura donné un avis conforme.

Art. 17. — C'est surtout contre le danger d'aliénation qu'il faut se prémunir à l'égard des objets mobiliers. Pour décourager ceux qui seraient tentés d'acquérir des objets classés, il ne suffit pas de prononcer la nullité de toute aliénation: il faut décider que les actions du propriétaire sont imprescriptibles, aussi bien l'action en revendication que l'action en nullité de l'aliénation.

Il est inutile de prévoir ici des pouvoirs spéciaux de saisie. Ou bien il y aura eu délit, ce sera le cas ordinaire; alors les pouvoirs du juge d'instruction suffisent amplement. Ou bien il n'y a pas eu délit; alors l'article 826 du Code de procédure civile donne au propriétaire le moyen de saisir l'objet.

* *

Dans l'article 18, le projet de loi a cherché à mieux préciser que ne l'avait

fait la Commission des Monuments et des Sites les infractions punissables d'emprisonnement et d'amende. Les fortes amendes prévues par cet article se justifient d'elles-mêmes pour les quatre premières infractions. Mais peut-être ces peines sembleront-elles, à première vue, trop graves pour la simple omission ou le retard apporté à la déclaration de perte ou de destruction d'un objet mobilier classé. Mais ces retards ou omissions peuvent être inspirés par la volonté de faire échapper le coupable à toute punition et ils peuvent produire un dommage incalculable, notamment en cas de vol, l'impossibilité de retrouver l'objet. D'ailleurs, le juge peut, en cas d'admission de circonstances atténuantes, n'appliquer qu'une peine pécuniaire de police. Le Gouvernement a pensé que la Commission avait été beaucoup trop loin en punissant des peines de recel celui qui aurait acquis un objet protégé sans en avoir fait justifier la provenance. Il n'a pas cru non plus qu'il convenait d'affirmer que, dans tous les cas d'infraction aux ordres et prohibitions de la loi, l'Etat aurait droit à des dommages et intérêts. Ou bien l'Etat a subi un dommage réel, alors il pourra réclamer réparation en vertu du droit commun; ou bien il n'a subi aucun dommage vrai, alors comment les tribunaux pourraient-ils évaluer la somme destinée à réparer un dommage inexistant et ne seraient-ils pas portés à déduire la somme qu'ils devraient allouer à l'Etat de celle qui serait vraiment due à l'établissement public ayant subi effectivement le dommage?

Mais peut-être y aurait-il danger à laisser aux administrateurs de l'établissement public, qui a été victime de l'infraction, le droit exclusif de réclamer les dommages et intérêts pour le préjudice subi; d'anciennes relations d'amitié personnelle ou de camaraderie politique avec l'auteur de l'infraction, ou la crainte de voir mettre au jour devant la justice la preuve de leur propre négligence, pourraient les inciter à

s'abstenir de toute réclamation ou à mettre dans la poursuite une modération et une prudence exagérées. Il suffira, pour parer à ce danger, de reconnaître à l'Etat le droit de se substituer ou de se joindre aux administrations intéressées dans toutes actions civiles appartenant à celles-ci à raison des violations des prohibitions de la présente loi.

C'est ce que fait *l'article 21*, dont le texte, conçu en termes tout à fait généraux, vise aussi bien le cas de constitution de partie civile devant les juridictions répressives que le cas d'actions intentées directement devant les tribunaux civils. Quand l'Etat agit seul, au lieu et place d'un établissement public qui reste inactif, l'Etat agit comme légalement subrogé; quand il se joint à l'action intentée par l'intéressé, il agit comme intervenant.

La Commission royale des Monuments et des Sites aurait voulu enlever aux tribunaux le droit d'appliquer aux auteurs des infractions prévues par la présente loi les règles relatives aux circonstances atténuantes et le bénéfice de la condamnation conditionnelle. Cette sévérité a paru outrée et injustifiable au Gouvernement; c'est pourquoi, par *l'article 19*, il propose d'étendre aux infractions punies par la présente loi l'application sans aucune restriction du Livre 1er du Code pénal.

L'article 20 ne fait que formuler en termes plus exacts et plus complets une règle qui figurait dans l'avant-projet de la Commission royale des Monuments et des Sites et qui n'a point besoin de justification.

* *

Art. 22. — Le projet actuel n'entend évidemment abroger aucune des règles générales de notre droit administratif. Ainsi, toutes les mesures de contrôle que contient notre législation, notamment nos lois provinciale et communale, quant aux aliénations et acquisitions de

biens, quant aux travaux publics, quant aux changements à apporter aux édifices et monuments provinciaux ou communaux, etc., restent en vigueur. Les mesures spéciales de surveillance et de précaution établies par le présent projet pour la protection des biens classés, viendront simplement s'ajouter à celles établies par la législation existante.

De même, le présent projet n'abroge pas la loi du 26 mars 1914, pour la préservation du champ de bataille de Waterloo. Ce site particulier, ainsi protégé par une loi spéciale, échappera donc totalement à l'application des dispositions de la loi générale pour la protection des sites. Il n'abroge pas davantage la loi du 12 août 1911, pour la conservation des paysages.

Le Gouvernement propose d'abroger explicitement le paragraphe 8 de l'article 76 de la loi communale, aux termes duquel « la démolition des monuments de l'antiquité existant dans la commune et les réparations à y faire, lorsque ces réparations sont de nature à changer le style ou le caractère des monuments », doivent faire l'objet d'une délibération du conseil communal, soumise à l'avis de la députation permanente et à l'approbation du Roi. Sans doute, s'il s'agit de monuments appartenant à la commune, les démolitions et réparations continueront à être soumises à la délibération du conseil communal en vertu des principes généraux de notre droit administratif. Mais s'il s'agit d'un monument de l'antiquité appartenant à un particulier, le projet actuel établit, pour la sauvegarde des intérêts artistique et historique, un régime bien plus efficace et plus sûr que celui de cet article 76 paragraphe 8. Celui-ci n'a plus de raison d'être et n'est d'ailleurs pas en harmonie avec le système du projet.

*Le Ministre des Sciences
et des Arts,
M. VAUTHIER.*

(1)
(ANNEXE AU N° 52.)

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1928-1929.

Projet de Loi relatif à la conservation
des Monuments et des Sites.

Albert,
ROI DES BELGES.

A tous, présents et à venir, SALUT!

Sur la proposition de Notre Ministre
de la Justice,

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS :

Notre Ministre des Sciences et des
Arts est chargé de présenter, en Notre
Nom, aux Chambres législatives, le
projet de loi dont la teneur suit :

CHAPITRE PREMIER.

Des immeubles.

SECTION PREMIÈRE.

Des monuments et édifices.

ARTICLE PREMIER.

Sur la proposition ou après avis de la
Commission royale des Monuments et
des Sites, les monuments et édifices dont
la conservation est d'intérêt national
au point de vue historique, artistique
ou scientifique sont, en tout ou en partie,
classés par arrêté royal et placés sous
la protection de l'État.

(BIJLAGE AAN N° 52.)

BELGISCHE SENAAT

ZITTING 1928-1929.

Wetsontwerp op het behoud
van Monumenten en Landschappen.

Albert,
KONING DER BELGEN.

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, HEIL!

Op voorstel van Onzen Minister van
Justitie,

WIJ HEBBEN BESLOTEN EN WIJ BESLUITEN :

Onze Minister van Kunsten en Weten-
schappen is gelast in Onzen Naam, bij
de Wet gevende Kaders het wetsont-
werp in te dienen waarvan de inhoud
volgt :

HOOFDSTUK I.

Onroerende goederen.

EERSTE AFDEELING.

Monumenten en Gebouwen.

EERSTE ARTIKEL.

Op voorstel of na advies van de Ko-
ninklijke Commissie voor Monumenten
en Landschappen, worden de monu-
menten en gebouwen waarvan het be-
houd in historisch, artistiek of weten-
schappelijk opzicht van nationaal belang
is, in hun geheel of gedeeltelijk gerang-
schikt bij Koninklijk besluit en onder
bescherming van den Staat gesteld.

La proposition de classement est signifiée aux propriétaires, aux titulaires de droits réels inscrits ou résultant d'actes transcrits et aux créanciers ayant fait transcrire un commandement, ainsi qu'au collège des bourgmestre et échevins de la commune où se trouve l'immeuble à classer. Elle est soumise ensuite à l'avis de la députation permanente, devant laquelle tous les intéressés peuvent présenter leurs observations.

L'arrêté royal décidant le classement ne peut intervenir que deux mois après la notification de la proposition de classement aux propriétaires et autres intéressés ci-dessus désignés. Il leur est signifié, et il est transcrit au bureau du conservateur des hypothèques.

Les significations prévues ci-dessus se font par voie administrative.

ART. 2.

Lorsque des travaux d'entretien, de consolidation ou de restauration deviennent nécessaires pour conserver à un monument ou édifice classé sa valeur historique, artistique ou scientifique, l'État, la Province et la Commune intéressées interviendront dans les frais de ces travaux, suivant les conditions et proportions à fixer par arrêté royal.

Si, malgré les offres d'intervention qui leur sont faites, conformément au paragraphe précédent, les intéressés refusent de faire exécuter les travaux nécessaires pour prévenir la destruction ou la détérioration de l'immeuble, le Gouvernement peut les faire exécuter d'office et obtenir en justice le remboursement de la dépense, dans la mesure où elle a profité aux intéressés, sans que ceux-ci puissent invoquer le bénéfice du paragraphe précédent.

Het voorstel tot rangschikking wordt beteekend aan de eigenaars, aan de titularissen van ingeschreven zakelijke rechten of van rechten voortspruitende uit overgeschreven akten en aan de schuldeischers, die de bevelakte hebben laten overschrijven, alsmede aan het college van burgemeester en schepenen der gemeente waar zich het te rangschikken onroerend goed bevindt. Het wordt vervolgens aan het advies der bestendige deputatie onderworpen, bij dewelke al de betrokkenen hun aanmerkingen mogen indienen.

Het Koninklijk besluit, waarbij tot de rangschikking wordt besloten, mag eerst getroffen worden twee maanden na kennisgeving van het voorstel tot rangschikking aan de eigenaars en aan de andere hierboven vermelde betrokkenen. Het besluit wordt hun beteekend en wordt overgeschreven op het kantoor van den hypotheekbewaarder.

De hierboven voorziene beteekeningen geschieden langs administratieven weg.

ART. 2.

Wanneer werken van onderhoud, versteviging of herstel noodig worden om de historische, artistieke of wetenschappelijke waarde van een gerangschikt monument of gebouw te bewaren, verleen de Staat, de betrokken provincie en de betrokken gemeente hun bijdrage in de kosten dezer werken, in de bij Koninklijk besluit vast te stellen voorwaarden en verhoudingen.

Indien de betrokkenen, ondanks de hun overeenkomstig de vorenstaande paragraaf gedane aanbiedingen tot tegemoetkoming, weigeren de werken te laten uitvoeren, welke noodig zijn om het verval of de beschadiging van het onroerend goed te voorkomen, mag de Regeering ze van ambtswege laten uitvoeren en gerechtelijk de terugbetaling der uitgave bekomen, in de mate waarin de belanghebbenden er het voordeel van hebben genoten, zonder dat laatstgenoemden zich kunnen beroepen op de vorenstaande paragraaf.

Lorsque le monument ou édifice appartient à un particulier, celui-ci peut, au lieu d'exécuter les travaux nécessaires, exiger que l'État procède à l'expropriation de son immeuble.

ART. 3.

Le propriétaire d'un monument ou édifice classé ne peut y apporter aucun changement définitif qui en modifie l'aspect, avant d'y avoir été autorisé par un arrêté royal pris après avis de la Commission royale des Monuments et des Sites et du collège des bourgmestre et échevins.

La Commission royale des Monuments et des Sites et le collège des bourgmestre et échevins sont censés donner un avis favorable, s'ils ne se prononcent pas de façon définitive dans le délai d'un mois.

ART. 4.

Lorsqu'un monument ou édifice classé risque d'être détruit ou gravement détérioré s'il reste en la possession de son propriétaire, le Roi peut, à la demande ou après avis de la Commission royale des Monuments et des Sites, en autoriser l'expropriation pour cause d'utilité publique, soit par l'État, soit par la Commune.

Lorsque sont entamés, sans l'autorisation prévue à l'article 3, des travaux de nature à compromettre la conservation d'un édifice ou monument classé, ou à en changer l'aspect, le bourgmestre ou le gouverneur peut faire arrêter les travaux par la force publique.

ART. 5.

Sauf convention contraire intervenue entre les parties intéressées, toute expro-

Wanneer het monument of gebouw aan een particulier toebehoort, mag deze, in plaats van de noodige werken uit te voeren, eischen dat de Staat zijn onroerend goed onteigene.

ART. 3.

De eigenaar van een gerangschikt monument of gebouw mag er geen verandering van blijvenden aard aan brengen, waardoor het uitzicht wordt gewijzigd, zonder daarvoor de toelating te hebben ontvangen bij Koninklijk besluit getroffen nadat de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen alsmede het college van burgemeester en schepenen advies hebben uitgebracht.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en het college van burgemeester en schepenen worden geacht een gunstig advies uit te brengen, indien zij niet binnen een maand definitief uitspraak doen.

ART. 4.

Wanneer er voor een gerangschikt monument of gebouw zou gevaar bestaat voor verval of zware beschadiging, zoo het in het bezit blijft van zijn eigenaar, mag de Koning, op aanvraag of na advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, machtiging verleen tot onteigening ten algemeenen nutte, hetzij door den Staat, hetzij door de gemeente.

Wanneer er, zonder de bij artikel 3 voorziene toelating, werken aangevangen worden waardoor het behoud van een gerangschikt gebouw of monument in gevaar wordt gebracht of het uitzicht ervan gewijzigd, mag de burgemeester of de gouverneur de werken door middel van het openbaar gezag laten stilleggen.

ART. 5.

Tenzij door de betrokken partijen anders werd overeengekomen, geldt elke

priation faite, en vertu des articles 2 et 4, porte sur le monument ou l'édifice tout entier, même s'il n'est classé que pour partie et, en outre, sur le terrain qui en est l'accessoire indispensable.

SECTION II.

Des sites.

ART. 6.

Les sites dont la conservation est d'intérêt national au point de vue historique, artistique ou scientifique, peuvent être classés suivant les conditions et formes fixées à l'article 1er.

Tout arrêté royal classant un site contient en annexe un plan qu'en circonscrit les limites précises. Il énumère les restrictions apportées aux droits des propriétaires et que commande la sauvegarde de l'intérêt national.

Toutefois, les travaux interdits par l'arrêté royal de classement peuvent être autorisés par un arrêté royal postérieur, après avis de la Commission royale des Monuments et des Sites et du collège des bourgmestre et échevins de chaque commune sur le territoire de laquelle s'étend le site classé.

La présomption établie par l'article 3, paragraphe 2, est applicable dans ce cas.

ART. 7.

Les propriétaires et autres intéressés ont droit à une indemnité à charge de l'État pour le préjudice que leur occasionne la restriction apportée à leurs droits. A défaut de convention entre les parties, le règlement de cette indemnité se fera judiciairement à la demande des intéressés. Cette demande sera for-

onteigening, gedaan krachtens de artikelen 2 en 4, voor het geheele monument of gebouw, al werd dit slechts voor een deel gerangschikt en bovendien voor het terrein dat er volstrekt bij behoort.

AFDEELING II.

De landschappen.

ART. 6.

De landschappen waarvan het behoud in historisch, artistiek of wetenschappelijk opzicht van nationaal belang is, kunnen gerangschikt worden onder de voorwaarden en in vormen vastgesteld bij artikel 1.

Elk Koninklijk besluit tot rangschikking van een landschap bevat als bijlage een plan dat er de grenzen nauwkeurig van zal bepalen. Het somt de beperkingen op welke gebracht worden aan de rechten der eigenaars en welke door de behartiging van het nationaal belang worden opgelegd.

De bij het Koninklijk besluit tot rangschikking verboden werken mogen echter bij een later Koninklijk besluit toegelaten worden, nadat advies werd uitgebracht door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en door het college van burgemeester en schepenen van elke gemeente, op het grondgebied waarvan het gerangschikt landschap zich bevindt.

Het bij artikel 3 paragraaf 2 bepaalde vermoeden is in dit geval toepasselijk.

ART. 7.

De eigenaars en andere belanghebbenden hebben recht op een vergoeding ten laste van den Staat voor het nadeel dat hun wordt berokkend door de beperking van hun rechten. Bij gebrek aan een overeenkomst tusschen de partijen, wordt deze vergoeding gerechtelijk geregeld, op aanvraag van de belang-

mulée dans les deux années de la signification de l'arrêté royal de classement, à peine de déchéance.

ART. 8.

Lorsque le détenteur d'un immeuble, compris dans un site classé, entame des travaux interdits en vertu de l'arrêté royal de classement, le bourgmestre ou le gouverneur peut faire arrêter ces travaux par la force publique.

ART. 9.

Il peut être établi, par acte entre vifs ou testamentaire, des servitudes d'utilité publique au profit des communes, notamment en vue de maintenir la libre circulation de l'air et d'assurer la conservation et l'embellissement des sites.

Les communes peuvent renoncer aux servitudes ainsi établies, après avoir pris l'avis de la Commission royale des Monuments et des Sites.

SECTION III.

Dispositions communes aux monuments, édifices et sites.

ART. 10.

A partir du jour où le Gouvernement notifie aux intéressés qu'une proposition de classement est à l'examen, tous les effets du classement s'appliquent provisoirement aux immeubles visés, pendant une durée de six mois à partir de cette notification.

hebbenden. Deze aanvraag moet, op straf van verval, worden ingediend binnen twee jaar na de beteekening van het Koninklijk besluit tot rangschikking.

ART. 8.

Wanneer de houder van een onroerend goed, dat in een gerangschikt landschap begrepen is, werken onderneemt welke verboden zijn krachtens het Koninklijk besluit tot rangschikking, mag de burgemeester of de gouverneur deze werken door middel van het openbaar gezag doen stilleggen.

ART. 9.

Er kunnen, bij akte onder levenden of bij uiterste wilsbeschikking, servituten van openbaar nut gevestigd worden ten bate van de gemeenten, inzonderheid om het vrij doorstroomen van de lucht te vrijwaren en om het behoud en het verfraaien der landschappen te verzekeren.

De gemeenten mogen van de aldus gevestigde servituten afzien, na het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen te hebben ingewonnen.

AFDEELING III.

Gemeenschappelijke bepalingen voor de monumenten, gebouwen en landschappen.

ART. 10.

Te beginnen met den dag waarop de Regeering ter kennis brengt van de belanghebbenden dat een voorstel tot rangschikking onderzocht wordt, zijn al de uitwerkselen der rangschikking voorloopig van toepassing op de bedoelde onroerende goederen, gedurende een tijdvak van zes maanden, ingaande op den dag der kennisgeving.

ART. 11.

Les effets du classement suivent l'immeuble en quelques mains qu'ils passe. Les servitudes qui dérivent des lois et règlements relatifs à la police de la voirie et des constructions ne sont pas applicables aux immeubles classés, si elles peuvent avoir pour conséquence de les détériorer ou d'en modifier l'aspect.

ART. 12.

Le déclassement d'un monument, d'un édifice ou d'un site se fait dans les conditions et formes imposées pour le classement.

ART. 13.

Par dérogation à l'article 6 de la loi du 18 avril 1898, les arrêtés royaux classant ou déclassant les monuments, édifices et sites ne doivent pas être publiés, même par extraits, au *Moniteur*.

CHAPITRE II.

Des objets mobiliers.

ART. 14.

L'inventaire des objets mobiliers appartenant à l'Etat, aux provinces, aux communes et aux établissements publics, et dont la conservation est d'intérêt national au point de vue artistique, est dressé par la Commission royale des Monuments et des Sites. Ces inventaires sont signifiés aux administrations intéressées.

La présente disposition n'est pas applicable aux musées et bibliothèques de l'Etat et des provinces.

ART. 11.

Het onroerend goed blijft steeds aan de uitwerkselen der rangschikking onderworpen, in welke handen het ook overgaat. De servituten welke voortvloeien uit de wetten en reglementen betreffende de positie op de wegen en de gebouwen, zijn niet toepasselijk op de gerangschikte onroerende goederen, indien zij beschadiging of wijziging van uitzicht kunnen ten gevolge hebben.

ART. 12.

Het opheffen der rangschikking van een monument, een gebouw of een landschap geschiedt onder de voorwaarden en in de vormen vastgesteld voor de rangschikking.

ART. 13.

Met afwijking van artikel 6 der wet van 18 April 1898, moeten de Koninklijke besluiten tot rangschikking en tot opheffing van de rangschikking der monumenten, gebouwen en landschappen niet in het *Staatsblad* verschijnen, zelfs niet in uittreksels.

HOOFDSTUK II.

Roerende goederen.

ART. 14.

De inventaris der roerende goederen, welke toebehooren aan den Staat, de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen, en waarvan het behoud in artistiek opzicht van nationaal belang is, wordt opgemaakt door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Deze inventarissen worden beteekend aan de betrokken besturen.

De onderhavige bepaling is niet toepasselijk op de musea en op de bibliotheken van den Staat en van de provincies.

ART. 15.

Toute personne ayant sous sa garde des objets mobiliers ainsi classés est tenue d'en signaler immédiatement la perte, la destruction ou la détérioration à la Commission royale des Monuments et des Sites. Celle-ci peut en tout temps envoyer un de ses délégués pour procéder au récolement des objets inventoriés et compléter l'inventaire à la suite de ce récolement.

ART. 16.

Aucun des objets ainsi classés ne peut être restauré, réparé ou aliéné sans une autorisation donnée par le Roi, après avis de la Commission royale des Monuments et des Sites. L'arrêté royal autorisant l'aliénation peut réserver un droit de préemption au profit des collections publiques du royaume.

L'administration qui se trouve en possession d'un objet classé ne peut s'en dessaisir, même momentanément, que de l'avis conforme de la Commission royale des Monuments et des Sites.

ART. 17.

Toute aliénation faite en violation de l'article 15 est nulle, même si l'objet aliéné n'appartient pas au domaine public.

L'action en nullité de cette aliénation et l'action en revendication de l'objet aliéné sont imprescriptibles.

ART. 15.

Al wie aldus gerangschikte roerende goederen in bewaring heeft, moet het verlies, de vernieling of de beschadiging ervan onmiddellijk ter kennis brengen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Deze mag te allen tijde een harer afgevaardigden zenden om de voorwerpen van den inventaris op te nemen en om den inventaris, volgens deze opneming, aan te vullen.

ART. 16.

Geen der aldus gerangschikte voorwerpen mag gerestaureerd, hersteld of vervreemd worden, zonder dat de Koning daartoe de toelating verleent, na advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Het Koninklijk besluit waarbij de vervreemding wordt toegelaten, mag het recht van voorkoop voorbehouden ten bate van de openbare verzamelingen van het Rijk.

Het bestuur dat een gerangschikt voorwerp in zijn bezit heeft, mag zich daarvan — ook niet tijdelijk — ontdoen, tenzij de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen een eensluidend advies uitbrengt.

ART. 17.

Elke vervreemding, waarbij artikel 15 overtreden wordt, is nietig, zelfs wanneer het vervreemde voorwerp niet tot het openbaar domein behoort.

De vordering tot nietigverklaring van deze vervreemding en de vordering tot opeiseling van het vervreemde voorwerp zijn onverjaarbaar.

CHAPITRE III.

Dispositions générales.

ART. 18.

Sera puni d'une amende de 1,000 à 10,000 francs :

1° Celui qui aura, sans l'autorisation prévue à l'article 3, entamé des travaux de nature à compromettre la conservation d'un monument ou édifice classé ou à en changer l'aspect ;

2° Celui qui aura entamé des travaux interdits par l'arrêté royal de classement d'un site, à moins qu'ils n'aient été autorisés par un arrêté royal postérieur ;

3° Celui qui aura commis une infraction aux prohibitions portées par l'article 14 ;

4° Celui qui aura acquis, en connaissant sa provenance, un objet mobilier dont l'aliénation est interdite par l'article 14 ;

5° Celui qui aura méchamment omis de faire la déclaration prescrite par l'article 15.

ART. 19.

Le livre 1er du Code pénal, sans exception des articles 66, 67, 69, § 2 et 85, est applicable aux infractions définies par l'article précédent.

ART. 20.

Tout jugement de condamnation ordonnera le rétablissement des édifices, monuments, immeubles et objets mobiliers classés dans leur état primitif ou les travaux nécessaires pour leur rendre, dans la mesure du possible, leur aspect antérieur, aux frais du condamné, sans préjudice des dommages et intérêts.

HOOFDSTUK III.

Algemeene bepalingen.

ART. 18.

Wordt gestraft met een boete van 1,000 tot 10,000 frank :

1° Hij die, zonder de bij artikel 3 voorziene toelating, werken heeft ondernomen, waardoor het behoud van een gerangschikt monument of gebouw in gevaar kan worden gebracht of het uitzicht ervan gewijzigd ;

2° Hij die werken heeft ondernomen welke verboden zijn bij het Koninklijk besluit tot rangschikking van een landschap, tenware zij bij Koninklijk besluit van lateren datum werden toegelaten ;

3° Hij die de verbodsbepalingen van artikel 14 overtreedt ;

4° Hij die, hoewel hij er de herkomst van kende, in het bezit komt van een roerend goed waarvan de ontvreemding verboden is bij artikel 14 ;

5° Hij die kwaadwillig de bij artikel 15 voorgeschreven kennisgeving verzuimt.

ART. 19.

Het eerste boek van het Strafwetboek, zonder uitzondering voor de artikelen 66, 67, 69 paragraaf 2, en 85, is toepasselijk op de bij het vorige artikel bepaalde misdrijven.

ART. 20.

Bij elk vonnis van veroordeeling wordt bevel gegeven tot herstelling van de gerangschikte gebouwen, monumenten, onroerende en roerende goederen in hun oorspronkelijken staat of tot uitvoering van de noodige werken om hun in de mate van het mogelijke hun vroeger uitzicht terug te schenken, en dit op kosten van den veroordeelde, onverminderd de schadeloosstelling.

ART. 21.

L'État peut se substituer aux provinces, aux communes et aux établissements publics, en cas d'inaction de ceux-ci, ou intervenir dans l'instance judiciaire intentée par eux.

ART. 22.

L'article 76, paragraphe 8, de la loi du 30 mars 1836 est abrogé.

Donné à Bruxelles, le 24 décembre 1928.

ART. 21.

De Staat mag, zoo de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen niet handelen, in hun plaats optreden of tusschenkomen in den door hen ingestelden eisch.

ART. 22.

Artikel 76, paragraaf 8 der wet van 30 Maart 1836 vervalt.

Gegeven te Brussel, den 24ⁿ December 1928.

ALBERT.

Par le Roi :

Le Ministre des Sciences et des Arts,

Van Koningsweg :

De Minister van Kunsten en Wetenschappen,

M. VAUTHIER.